

О. Б. Будник

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовано сутнісну характеристику соціально-педагогічної діяльності в методологічному аспекті на основі принципів пізнання реальної дійсності про єдність теорії і практики, системного та діяльнісного підходів, ціннісно-сміслового розуміння її результатів тощо. Запропоновано визначення соціально-педагогічної діяльності вчителя з опертям на філософсько-психологічні та соціально-педагогічні теорії діяльності.

Ключові слова: професійна діяльність учителя, соціально-педагогічна діяльність, системне пізнання світу, соціально-виховне середовище.

Постановка проблеми. Сучасний цивілізаційний поступ активізує проблему оновлення освіти на засадах гуманізації та демократизації її змісту. Ідеться про “нове розуміння діяльності, особистості й творчості, що має глибокий світоглядний смисл” [17, с. 7]. На часі розроблення соціальних механізмів регулювання та створення сприятливих умов для розвитку, виховання та навчання зростаючої особистості. Завдання соціально-педагогічної діяльності передбачають орієнтацію на індивідуальність, власну активність особи, її самоствердження та самореалізацію в суспільстві.

У дослідженні сучасних стратегій соціально-педагогічної діяльності вважаємо доцільним висвітлення її методологічних основ. Методологія – це “наука про побудову людської діяльності” [9, с. 498], що уможливорює цілеспрямоване та ефективне теоретичне пізнання й практичне перетворення світу. Невипадково методологію умовно поділяють на два основних види: методологію теоретичного пізнання й методологію практики [1, с. 224].

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у науково-філософське осмислення освітньої діяльності, визначення її тезаурусу, обґрунтування морфологічних, організаційних і функціональних аспектів здійснили В. Андрущенко, В. Киричук, В. Кремень, Н. Ничкало та інші вчені. Загальну теорію діяльності досліджено Л. Виготським, О. Леонтьєвим, С. Рубінштейном, Д. Ельконіним, психолого-педагогічні праці котрих здебільшого спрямовані на вивчення власне діяльності, а не на діяльності як процесу, в ході якого розвиваються особистісні цінності людини. Педагогічну діяльність як особливий вид соціальної діяльності аналізували С. Гончаренко, Г. Васянович, І. Зязюн, О. Романовський, О. Пономарьов, С. Пазиніч та ін. Теоретичні основи соціально-педагогічної діяльності дослідили О. Безпалько, Р. Х. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, А. Мудрик, В. Поліщук, З. Шевців та інші, вбачаючи її метою створення сприятливих умов соціалізації та всебічного розвитку зростаючої особистості. Відтак, можливості використання навчально-виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу в соціально-педагогічній діяльності та професійна підготовка майбутнього вчителя до реалізації її основних функцій в сучасних умовах модернізації освіти потребують окремого наукового дослідження.

Метою нашого дослідження є обґрунтування методологічних засад соціально-педагогічної діяльності та визначення її сутнісної характеристики на основі принципів пізнання про єдність теорії і практики, системного та діяльнісного підходів, ціннісного осмислення її результатів тощо.

© О. Б. Будник 2013

Виклад основного матеріалу. Зміст і характер учительської професії виявляється в діяльності, яку називають педагогічною.

В енциклопедичному виданні зазначається, що *діяльність* – це специфічно людська форма активного ставлення до оточуючого світу, зміст якої становлять доцільна зміна і перетворення цього світу на основі освоєння і розвитку наявних форм культури [21, с. 180]. В “Українському педагогічному словнику” читаємо: “Діяльність – це спосіб буття людини у світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Основні компоненти діяльності: суб’єкт з його потребами; мета, відповідно до якої перетворюється предмет в об’єкт, на який спрямовано діяльність; засіб реалізації мети; результат діяльності” [10, с. 98].

У результаті дослідження діяльності в міждисциплінарному контексті (філософами, психологами, педагогами, соціологами) запропонована її структура, що включає такі компоненти: 1) потреба людини, на задоволення якої вона спрямовує свою діяльність; 2) предмет діяльності; 3) засоби діяльності; 4) дії з предметом; 5) результат діяльності.

У процесі дедуктивного засвоєння соціального середовища інтеграція теоретичного знання і практичної дії досягається шляхом проміжної діяльності, яка структурно складається з кількох елементів: комплексу вихідних умов її здійснення; концептуальної, тобто системної основи, що є її організаційним стрижнем; технології моделювання соціального об’єкта; варіативного поля можливих шляхів реалізації проекту; критеріальної бази для оцінки якості трансформації теоретичного в практичне [5, с. 69].

Отже, на думку цитованих вище авторів, для проектування повної моделі системи соціальної роботи (в нашому випадку соціально-педагогічної діяльності) фахівці повинні бути готовими до відтворення її у вигляді сукупності процесів, завдяки яким підтримується родове життя людини. Відтак, у процесі пізнання тільки практика визначає істинність чи хибність теоретичного знання. В соціально-педагогічній діяльності дійсність постає як “сукупність людських практик, навичок, умінь, способів дії, звичаїв, сформованих у певній культурі, і відбиває її конкретний зміст” [19, с. 19].

А. Аверьянов на основі досліджень системного пізнання світу на філософському рівні визначає структуру практики – *горизонтальну* (у сенсі різноманітності її форм і напрямів) та *вертикальну* (у розумінні часової послідовності реалізації її етапів). Відповідно горизонтальна структура практики передбачає “просторовий” взаємозв’язок різних видів діяльності людини, що мають координаційний (взаємодоповнювальний, взаємозумовлювальний) і субординаційний характер. Утім, для вертикальної структури практики спостерігається цікава закономірність, що уможливорює вивчення теоретичного пізнання і практику перетворення матерії як визначальні полюси людської діяльності [1, с. 223]. Кожна дія як складник діяльності людини трактується як процес пізнання світу, в процесі розвитку суспільних відносин, збагачення соціально-культурного досвіду і відбувається диференціація діяльності на теоретичну й практичну.

В обґрунтуванні методології соціально-педагогічної діяльності чільне місце належить дослідженням російського вченого В. Краєвського [16], який продовжив концептуальні положення про єдність педагогічної науки та практики, що закладені в німецькій класичній філософії (І. Фіхте, Г. Гегель). На думку вченого, досліджуване явище варто розглядати на таких методологічних рівнях: загальнофілософському, загальнонауковому, практичній діяльності і конкретно-науковому (рис. 1).

Рис. 1. Методологічні рівні дослідження соціально-педагогічної діяльності (згідно із теорією В. Краєвського)

На основі методологічного принципу пізнання реальної дійсності про єдність теорії і практики вдаємося до проектування соціально-педагогічної діяльності на тлі відповідного середовища (рис. 2).

У цьому контексті В. Краєвський зазначає, що і наукова, і практична діяльність людини спрямовані на реалізацію соціальної функції виховання зростаючого покоління. Дослідник вказує на те, що пізнання навколишнього світу потрібно здійснювати через аналіз “єдності у відмінності та відмінностей у єдності” [16]. Складники соціально-педагогічної діяльності в її філософському розумінні визначаємо через її об’єкти та результати, на основі чого здійснюємо науково-практичне змістове наповнення.

Характеризуючи діяльність, неможливо оминати її види, які в найзагальнішій формі аналізує творець теорії оптимізації педагогічного процесу Ю. Бабанський, виокремлюючи поняття “навчальна діяльність”, “навчально-пізнавальна діяльність” і “пізнавальна діяльність” [3, с. 326]. Пізнавальну діяльність вважаємо різновидом перетворювальної, адже її результатом є відповідні знання, створення нового змісту особистості. У соціально-педагогічному дискурсі “пізнавальна діяльність стимулює розвиток соціального досвіду: пізнавальна діяльність → особистість → соціальний досвід” [15, с. 56].

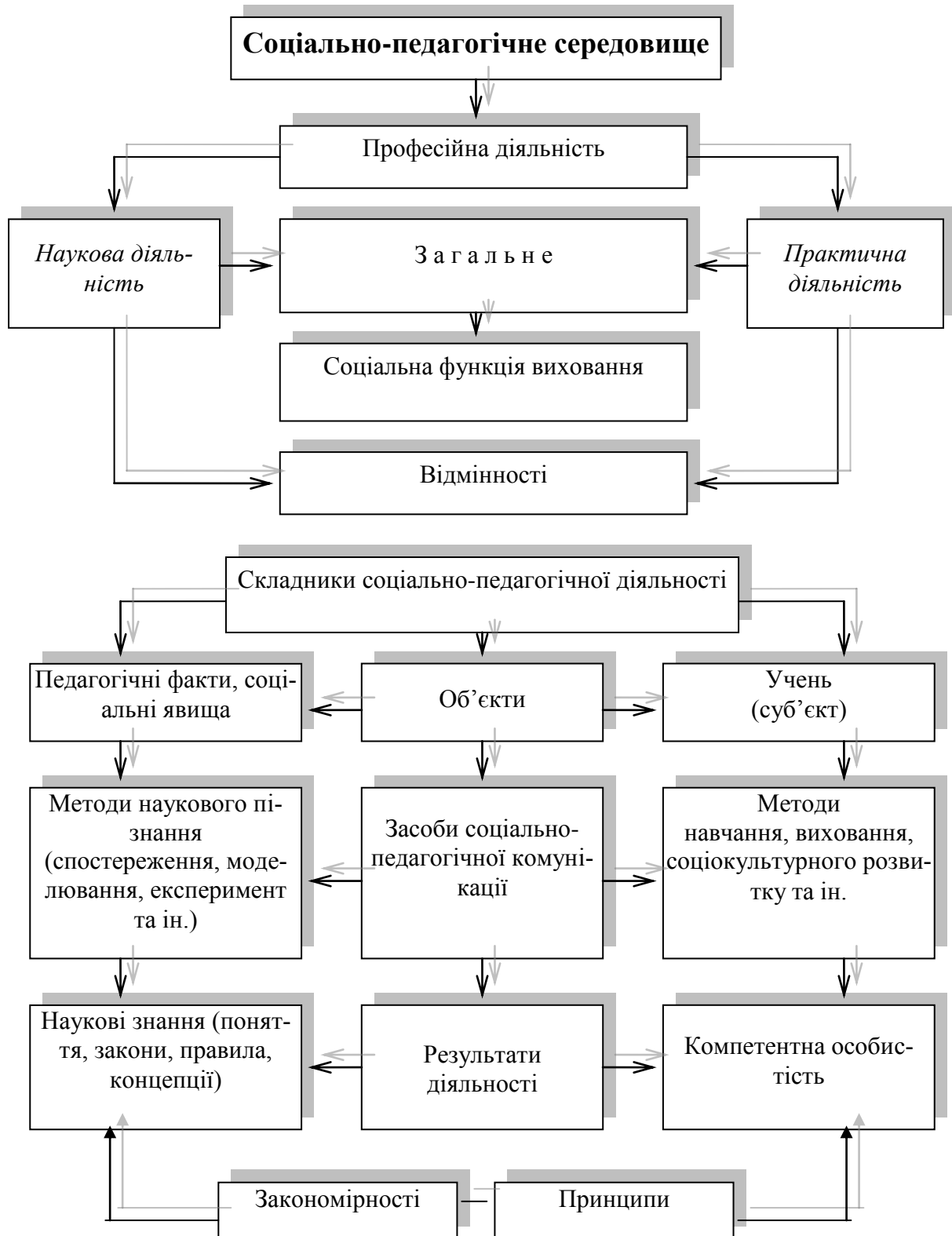

Рис. 2. Структурно-логічна модель єдності соціально-педагогічної теорії і практики

На думку Ю. Бабанського, *пізнавальна діяльність* – поняття найоб'ємніше, оскільки пізнання здійснюється не лише з метою учіння, а й для відкриття нових наукових

теорій, фактів, закономірностей. Натомість *навчальна діяльність* відповідно є ширшим поняттям, ніж навчально-пізнавальна діяльність, оскільки в процесі учіння використовуються дії не лише пізнавального, а й тренувального характеру, що пов'язані з формуванням умінь і навичок. Відтак, у процесі опису навчальної діяльності застосовують поняття “дія”, “операція”, “прийом”, “уміння”, “навички”. Ці терміни Ю. Бабанський чітко диференціює. Так, діяльність здійснюється з допомогою сукупності відповідних *дій*, які є процесами, що керовані усвідомленими цілями. Способи здійснення дій учений називає *операціями*. Відповідно сукупність операцій називають *прийомом* діяльності. Свідоме оволодіння певним прийомом діяльності називають *умінням*, а вміння, що відпрацьовані до автоматизму, – *навичками*. Поняття “вміння” і “навички” відображають *рівень сформованості відповідних дій* [3, с. 327].

У статті “Педагогічна психологія чи психологічна педагогіка?” І. Зязюн окреслює “простір спільних дій у розвитку діалогу педагогіки і психології” та застерігає проти прямого перенесення теорії діяльності у виховну практику, де “діяльність вихованця розуміється лише як реактивна діяльність”, здійснювана у відповідь на висунення вчителем певних вимог [14, с. 29, 31]. І. Зязюн поділяє думку Ю. Бабанського щодо контексту розуміння категорій “дія”, “взаємодія” у педагогічному процесі навчального закладу, наголошуючи на сутності виховання як тривимірного процесу – “соціальне явище, педагогічний процес, організована дія” [Там само, с. 26]. На думку І. Зязюна, педагогічна дія в процесі становлення й саморозвитку дитини – це “ціннісно-смілова взаємодія з метою вирішення екзистенціальних проблем вихованця. Водночас відбувається трансформація уявлень і способів педагогічної дії самого вихователя”, втім, взаємодія на засадах суб’єкт-суб’єктного підходу зумовлює спільні трансформації педагога та учня “в єдиному ціннісно-сміловому полі, просторі діалогічної взаємодії” [14, с. 30-31].

Педагогічну дію як структурний компонент діяльності розглядає В. Семиченко, яка солідарна з попередніми вченими і трактує її як “процес розв’язання суперечності між учасниками педагогічної взаємодії”, відповідно процес реалізації педагогічної діяльності становить “систему як наслідок інтегрування окремих педагогічних дій” [22, с. 331].

Вагомий внесок у наукове осмислення педагогічної діяльності, визначення її методологічної основи, тезаурусу, обґрунтуванню морфологічних, організаційних і функціональних аспектів соціальної роботи як цілісної системи здійснили І. Бех, Г. Васянович, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Євтух, І. Зверева, В. Киричук, О. Кузьменко, М. Лукашевич, І. Мигович, Н. Ничкало, І. Пінчук, О. Романовський, В. Семиченко, Р. Скульський.

Професійно-педагогічна діяльність, за І. Зязюном, – це “діяльність учителя, змістом якої є керівництво діяльністю учнів у навчально-виховному процесі. Головна мета педагогічної діяльності – розвиток особистості дитини” [20, с. 19]. Результатом професійно-педагогічної готовності майбутніх учителів є *педагогічна майстерність*, яку вчений визначає як найвищу форму активності, “комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі” [20, с. 30].

У сучасній соціально-педагогічній науці провідною визнано інтегративну функцію, що передбачає інтеграцію знань про виховання людини як соціальної істоти, формування та розвиток духовних цінностей у процесі взаємодії в суспільному середовищі [11, с. 88]; спостерігається тенденція орієнтації на учня як на особистість, індивідуальність, активного суб’єкта діяльності. Це потребує побудови відповідної стратегії вчительської діяльності, яка “набуває характеру діалогу, співробітництва, співтворчості дорослої людини і дитини, в яких домінує взаємовигідний обмін особистісними смислами та досвідом” [18, с. 61].

У цьому сенсі В. Семиченко застерігає від категоричних висновків щодо вимоги “до суб’єкт-суб’єктного характеру взаємодії на рівні загальних концептуальних поло-

жень та “потреби конкретного інструментування цього параметра в безпосередній ситуації взаємодії між учителем та учнем”, адже позиції учасників педагогічного процесу є нерівними (вчитель виступає як організатор, освічений наставник, відповідальніший партнер взаємодії), тому школяр повинен виступати одночасно і суб’єктом, і об’єктом педагогічного впливу. На думку вченої, “статусна, рольова нерівність не заперечує рівності особистісної”. Виходячи з того, що основною ознакою суб’єктності є здатність до свободи вибору, самореалізації в соціумі, вчитель покликаний створювати в навчально-виховному процесі ситуації, за яких учень відчуватиме свою об’єктність як необхідність, не виявляючи опору, наслідувати певні зразки поведінки та водночас сприяти його самореалізації і саме через процес навчання (виховання) актуалізувати потребу у власному цілепокладанні, рефлексії, самоконтролі, тобто відчуття повноправного суб’єкта педагогічної взаємодії [22, с. 313–314].

Задля забезпечення результативності педагогічної діяльності сучасні вчені (І. Зязюн, Г. Васянович, О. Морозова та ін.) пропонують ціннісно-смысловий підхід до її реалізації, що ґрунтується на глибокому осмисленні вчителем сенсу своєї діяльності шляхом створення відповідних ситуацій та актуалізації процесів усвідомлення за рахунок професійної рефлексії.

Г. Васянович використовує суб’єктивний підхід до діяльності в процесі перетворення світу і себе в цьому світі “за власними проектами” на основі врахування соціальних і природних законів світобудови, адже тільки в процесі творчої самодіяльності особистість як суб’єкт свого життя формується та розвивається [6, с. 243–244]. Суб’єктивність відображає суб’єктивно-об’єктивний характер педагогічної взаємодії, який, зазначає вчений, буває інваріантним: суб’єкт – об’єкт, суб’єкт – суб’єкт та суб’єкт – колективний об’єкт у кожній конкретній ситуації [7, с. 366]. Більше того, дослідник характеризує педагогічну діяльність як метадіяльність, оскільки вона спрямована на формування іншої людини [8, с. 110].

Приступаючи до осмислення та реалізації професійної діяльності, вчитель визнає її цілепокладання, оскільки поряд із “системоутворювальною метою”, що передбачає конструктивний вплив на соціальний розвиток особистості, педагог стикається з іншими цілями (намагання відповідати еталонові вчителя, професійно-рольовим очікуванням оточуючих, відтворювати зміст, форми, методи та засоби вибраної діяльності тощо). Тому в процесі виконання соціального замовлення дії вчителя передбачають низку вимог щодо збереження свого здоров’я, створення морально-психологічного комфорту, оволодіння нормативним змістом педагогічної діяльності, забезпечення можливостей для всебічного розвитку школярів у процесі соціально-педагогічної взаємодії [22, с. 301]. Адже моральний обов’язок педагога охоплює об’єктивний аспект (сукупність усіх вимог, які покладаються суспільством на вчителя) та суб’єктивний аспект – це “здатність кожного вчителя, викладача зрозуміти свою роль у навчально-виховному процесі визначити своє внутрішнє ставлення до обов’язку” [7, с. 144].

Професійна педагогічна діяльність не може бути стереотипізована, вона завжди має творчий характер (В. Загвязинський, В. Кан-Калик, В. Краєвський, С. Сисоєва, Р. Скульський та ін.). Педагогічну творчість у професійній діяльності зазвичай трактують як вищий рівень цілеспрямованої людської діяльності в певній сфері суспільного життя, що характеризується новизною та соціальною значущістю її результатів. Так, Р. Скульський педагогічну творчість учителя розглядав як “такий варіант організації його професійної діяльності, який на реально доступному рівні забезпечує максимально можливі у кожному конкретному випадку результати розв’язання навчально-виховних завдань...” та “безперервне зростання загальної та професійної культури педагога, його

активну пошукову діяльність...”, що має метою підвищення ефективності освітнього процесу [24, с. 10]. С. Сисоева педагогічну творчість пов’язує із розв’язанням суперечностей, проблемних ситуацій, що є засобом до професійного зростання вчителя. Це можуть бути суперечності між об’єктивною чи суб’єктивною новизною та оригінальністю процесу й результату; соціальною та особистісною значущістю й прогресивністю; діалектичною взаємозумовленістю впливу на розвиток як учня, так і вчителя зовнішніх чинників та внутрішнього саморуху особистості (виховання і самовиховання, розвиток і саморозвиток) [23, с. 167–168].

Отже, творчість як невід’ємна характеристика професійній діяльності вчителя – це активний процес його самовдосконалення, зокрема в соціально-педагогічній діяльності, рушійною силою якого є внутрішні та зовнішні суперечності. Творча професійна діяльність завжди пов’язана з пошуком оптимального варіанта вирішення проблеми, прийняттям нестандартних освітніх рішень, розробленням і впровадженням навчально-методичних інновацій, виробленням індивідуального стилю педагогічної діяльності з урахуванням соціальних запитів.

Вдамося до аналізу змісту поняття “соціальна діяльність” у педагогічному розумінні, яка у вузькому сенсі є діяльністю творення та відтворення людини, збігається з терміном “соціальна робота”. Вітчизняні дослідники (В. Бех, М. Лукашевич, М. Туленков) зазначають, що відмінність між цими термінами вбачають лише у тому, що “соціальна робота” є професійною діяльністю соціального спрямування, яка формально закріплена за виконавцем і націлена на особу, групу, трудовий колектив” [5, с.104]. Відтак, педагогічна діяльність, на думку сучасних учених, є особливим видом *соціальної діяльності*, спрямованої на передачу старшими поколіннями молодшим нагромаджених людством знань, соціально-морального досвіду, матеріальної та духовної культури, а також “створенням умов для особистісного розвитку і підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві” [12, с. 16].

У філософсько-соціологічній літературі зміст “соціального” часто пов’язують із діяльністю, дією, суспільними відносинами, суспільною свідомістю, духовною субстанцією та ін. Соціальний (від лат. *socialis* – загальний, суспільний) – стосується всього загальнолюдського, тобто того, що пов’язане із спільним життям людей, різними формами їх спілкування, передусім того, що належить до суспільства і суспільності... [25, с. 429–430]. Тому діяльнісному підходу як важливому методологічному принципу, що найповніше виявляється у процесі взаємодії людини із соціальним середовищем, у дослідженні відводимо пріоритетне місце.

У визначенні соціально-педагогічної діяльності орієнтуємося на культурологічний контекст досліджень І. Зязюна, котрий зазначає, що “освіта як спосіб відтворення людини в культурі передбачає не лише засвоєння дидактики існуючого соціального досвіду (“сталого” культури) і розвиток особистості на цій основі, але і створення образу світу і свого образу в цьому світі” [13, с. 358].

Педагогічну діяльність як підсистему діяльності в цілому, у її соціальному розумінні та на рівні з іншими видами діяльності (виробничою, політичною, економічною та ін.), що у своїй сукупності реалізують функцію прилучення людини до життя суспільства, розглядає російський учений В. Краєвський [16]. Автор виокремлює такі види, що становлять систему цілісної педагогічної діяльності: робота педагогів-практиків, учителя і вихователя у безпосередньому спілкуванні з вихованцями; адміністративна діяльність у навчальному закладі; науково-дослідна діяльність кожного окремого вченого та відповідних інституцій в цілому; робота методичних служб з підвищення кваліфікації педагогічних працівників тощо.

Соціально-педагогічну діяльність розуміємо як різновид професійної діяльності вчителя, що ґрунтується на загальних філософсько-психологічних і педагогічних трактуваннях її сутності та структури, водночас втілює в собі соціальний аспект (соціальні проблеми учнів, їх психолого-педагогічна діагностика, соціокультурні особливості шкільного середовища тощо).

Сучасні вітчизняні дослідники (А. Капська, О. Безпалько, Р. Х. Вайнола та інші) соціально-педагогічну діяльність розглядають як відкриту систему, що активно взаємодіє з іншими соціальними системами, оскільки спеціаліст (у цьому випадку соціальний педагог) використовує знання з низки теоретичних дисциплін, вирішуючи професійні завдання різних галузей суспільної практики [2, с. 7]. Акцентуючи увагу на специфіці змісту та функцій саме соціального педагога, автори визначають сутність СПД через її загальну мету – створення оптимальних умов соціалізації дітей і молоді [2, с. 6].

Відповідно до мети пріоритетними завданнями соціально-педагогічної діяльності вважаємо такі: зміцнення та активізація адаптаційного потенціалу особистості; збереження та покращення фізичного, психічного та соціального здоров'я особистості, створення сприятливих умов у мікросоціумі для розвитку здібностей та самореалізації особистості; надання їй соціальної, психологічно-педагогічної підтримки; попередження та локалізація негативних впливів чинників соціального середовища тощо [4, с. 50].

Аналогічні твердження знаходимо в працях З. Шевців: вбачаючи предметом соціально-педагогічної діяльності процес соціалізації дітей та технологію діяльності фахівців соціальної сфери з різними категоріями людей і соціальних груп, автор зазначає, що соціально-педагогічна діяльність – “це різновид професійної діяльності, яка спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її соціокультурних потреб або відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини” [26, с. 21].

В дискурсі соціального середовища соціально-педагогічну діяльність розглядаємо в органічній єдності об'єктивного та суб'єктивного. Об'єктивна її характеристика виявляється в тому, що передбачає безперервну взаємодію суб'єктів з навколишнім світом. Суб'єктивність досліджуваного феномена полягає в активній перетворювальній діяльності суб'єкта з його інтересами, потребами, мотивами тощо. У дослідженні соціально-педагогічну діяльність розглядаємо не лише як практичну соціальну діяльність, а й не меншою мірою діяльність феноменологічну, духовну, що є засобом реалізації вчителя як особистості, людини й індивідуальності.

Висновки. У соціальній діяльності відбувається формування та розвиток людини як особистості, її опредмечення-розпредмечення як діалектична взаємодія з метою виявлення особистісно та професійно значущих цінностей загальнокультурного досвіду цивілізації. У контексті діяльнісного підходу до аналізу соціально-педагогічної дійсності характеристиками нового світобачення особистості є варіативність, усвідомлення можливості альтернативних дій, на основі чого професійна діяльність учителя ставати-ме більш результативною, творчою.

На основі аналізу наукової літератури доходимо висновку, що *соціально-педагогічна діяльність учителя* – це різновид його професійної діяльності, що має за мету створення належних умов для успішної соціалізації учнів у соціально-виховному середовищі школи, засвоєння ними соціокультурного досвіду задля підготовки до самореалізації в суспільстві, надання допомоги дітям та їхнім сім'ям у випадках негативного впливу соціально-педагогічних чинників.

Структура соціально-педагогічної діяльності, як будь-якої діяльності, включає цілі, зміст, принципи, методи, результати. Основною метою її здійснення вважаємо орга-

нізацію соціуму як педагогічно орієнтованого середовища для індивідуального та групового соціального виховання учнів. Відповідно результатом такої діяльності є рівень сформованості у вихованців визнаних у суспільстві особистісних якостей, самосвідомості, самоствердження тощо.

Перспективу подальшого розроблення проблеми вбачаємо у дослідженні науково-методичного та організаційно-технологічного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів до реалізації функцій і завдань соціально-педагогічної діяльності в умовах загальноосвітньої школи, у використанні інформаційно-комунікаційних технологій та визначенні педагогічного супроводу соціалізації учнів, схильних до девіантної поведінки.

Список літератури: 1. *Аверьянов А. Н.* Системное познание мира : методол. проблемы / А. Н. Аверьянов. – М. : Политиздат, 1985. – 263 с. 2. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи: модульний курс дистанційного навчання / А. Й. Капська, О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола; за заг. ред. А.Й. Капської. – К., 2002. – 164 с. 3. *Бабанский Ю. К.* Избранные педагогические труды / Сост. М. Ю. Бабанский. – М. : Педагогика, 1989. – 560 с. 4. *Безпалько О. В.* Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл] / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с. 5. *Бех В. П.* Соціальна робота і формування громадянського суспільства : монографія / В. П. Бех, М. П. Лукашевич, М. В. Туленков ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 599 с. 6. *Васянович Г. П.* Вибрані твори : в 5-ти т. - Т. 2 : Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект) : монографія. – Львів: Сполом, 2010. – 356 с. 7. *Васянович Г. П.* Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 3: Педагогічна етика : навчальний посібник. – Львів: Сполом, 2010. – 420 с. 8. *Васянович Г.* Моральні проблеми педагогічної діяльності / Г. Васянович // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. – Вип. 3. – Київ-Полтава, 2012. – С. 99–111. 9. *Гончаренко С. У.* Методологія // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. – К: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. 10. *Гончаренко С.* Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. 11. *Зверева І. Д.* Сучасні парадигми соціальної педагогіки / І. Д. Зверева // Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України у 5 т. Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С. 87–95. 12. Зміст і сутність педагогічної діяльності : навч. посібник / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Пазиніч та ін. – Харків : НТУ “ХПГ”, 2007. – 228 с. 13. *Зязюн І. А.* Наука і мистецтво педагогічної дії / І. А. Зязюн // Професійна освіта : педагогіка і психологія. Польсько-український, україно-польський журнал / за ред. Т. Левовицького, В. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. – Ченстохова-Київ, 2001. – № 5. – С. 357–380. 14. *Зязюн І.* Педагогічна психологія чи психологічна педагогіка?! / Іван Зязюн // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. – Вип. 3. – Київ-Полтава, 2012. – С. 20-37. 15. *Карпенко О. Г.* Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти : науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти : монографія / О. Г. Карпенко / за ред. С. Я. Харченко. – Дрогобич : Коло, 2007. – 374 с. 16. *Краевский В. В.* Методология педагогики: пособие для педагогов-исследователей / В. В. Краевский. – Чебоксары: Изд-во Чуваш. ун-та, 2001. – 244 с. 17. *Кремень В. Г.* Інноваційні аспекти освітньої діяльності / В. Г. Кремень // Теорія і практика управління соціальними системами // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків : НТУ “ХПГ”, 2013. - № 1. – С.7-13. 18. *Морозова О. П.* Актуализация ценностно-смысловых аспектов профессиональной деятельности учителя / О.П. Морозова // Педагогика. – 2002. – № 1. – С. 61-68. 19. *Пальшкова І. О.* Формування

професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи : практико-орієнтований підхід : автореф... д-ра пед. наук: 13.00.04 / І. О. Пальшкова. – Одеса, 2009. – 45 с. 20. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 2-е вид. – К. : Вища школа, 2004. – 422 с. 21. Российская педагогическая энциклопедия : в 2 т. - Т. 2. / под ред. В. В. Давыдова. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1999. – 672 с. 22. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навчальний посібник / В. А. Семиченко. – К. : Вища школа, 2004. – 335 с. 23. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість учителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки / С. О. Сисоєва // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 2. – С. 161–173. 24. Скульський Р. П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості : монографія / Р. П. Скульський. – К. : Вища школа, 1992. – 135с. 25. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 576 с. 26. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навч. посібник / З. М. Шевців. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Bibliography (transliterated): 1. Averyanov A. N. Sistemnoe poznanie mira : metodol. problemy / A. N. Averyanov. – М. : Politizdat, 1985. – 263 s. 2. Aktual'ni problemy sotsial'no-pedahohichnoyi roboty: modul'nyy kurs dystantsiynoho navchannya / A. Y. Kaps'ka, O. V. Bezpalko, R. Kh. Vaynola; zah. red. A. Y. Kaps'koyi. – Kyiv, 2002. – 164 s. 3. Babanskiy Yu. K. Izbrannyye pedagogicheskie trudy / Sost. M. Yu. Babanskiy. – М. : Pedagogika, 1989. – 560 s. 4. Bezpalko O. V. Sotsial'na pedahohika : skhemy, tablytsi, komentari : navchal'nyy posibnyk [dlya stud. vyshch. navch. zakl] / O. V. Bezpalko. – К. : Tsentr uchbovoyi literatury, 2009. – 208 s. 5. Bekh V. P. Sotsial'na robota i formuvannya hromadyans'koho suspil'stva : monohrafiya / V. P. Bekh, M. P. Lukashevych, M. V. Tulenkov ; Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. – К. : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2008. – 599 s. 6. Vasyanovych H. P. Vybrani tvory : v 5-ty t. T. 2 : Moral'no-pravova vidpovidal'nist' pedahoha (teoretyko-metodolohichnyy aspekt) : monohrafiya. – L'viv: Spolom, 2010. – 356 s. 7. Vasyanovych H. P. Vybrani tvory : v 5-ty t. T. 3: Pedahohichna etyka : navchal'nyy posibnyk. – L'viv: Spolom, 2010. – 420 s. 8. Vasyanovych H. Moral'ni problemy pedahohichnoyi diyal'nosti / H. Vasyanovych // Estetyka i etyka pedahohichnoyi diyi : zbirnyk naukovykh prats'. – Vyp. 3. – Kyiv-Poltava, 2012. – S. 99–111. 9. Honcharenko S. U. Metodolohiya // Entsyklopediya osvity / Akad. ped. nauk Ukrayiny ; holovnyy red. V. H. Kremen'. – K: Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s, s.498-500. 10. Honcharenko S. Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk / Semen Honcharenko. – К. : Lybid', 1997. – 376 s. 11. Zvyeryeva I. D. Suchasni paradyhmy sotsial'noyi pedahohiky / I. D. Zvyeryeva // Pedahohichna i psykhologichna nauky v Ukrayini : zbirnyk naukovykh prats' do 15-richchya APN Ukrayiny u 5 tomakh. T. 1. Teoriya ta istoriya pedahohiky. – К. : Pedahohichna dumka, 2007. – S. 87–95. 12. Zmist i sutnist' pedahohichnoyi diyal'nosti : navch. posibnyk / O. H. Romanovs'kyu, O. S. Ponomar'ov, S. M. Pazynich ta in. – Kharkiv : NTU “KhPH”, 2007. – 228 s. 13. Zyazyun I. A. Nauka i mystetstvo pedahohichnoyi diyi / I. A. Zyazyun // Profesiyna osvita : pedahohika i psykholohiya. Pol's'ko-ukrayins'kyu, ukrayino-pol's'kyu zhurnal / za red. T. Levovyt's'koho, V. Zyazyuna, I. Vil'sh, N. Nychkalo. – Chenstokhova-Kyiv, 2001. – № 5. – S. 357–380. 14. Zyazyun I. Pedahohichna psykholohiya chy psykhologichna pedahohika?! / Ivan Zyazyun // Estetyka i etyka pedahohichnoyi diyi : zbirnyk naukovykh prats'. – Vyp. 3. – Kyiv–Poltava, 2012. – S. 20-37. 15. Karpenko O. H. Profesiyna pidhotovka sotsial'nykh pratsivnykiv v umovakh universytet-s'koyi osvity : nauko-vo-metodychnyy ta orhanizatsiyno-tekhnologichnyy aspekty : monohrafiya / O. H. Karpenko / za redaktsiyeyu S. Ya. Kharchenko. – Drohobych : Kolo, 2007. – 374 s. 16. Kraevskiy V. V. Metodologiya pedagogiki : posobie dlya pedagogov-issledovateley / V. V. Kraevskiy. – Che-

boksary: Izd-vo Chuvash. un-ta, 2001. – 244 s. 17. Kremen' V. H. Innovatsiyni aspekty osvityn'oyi diyal'nosti / V. H. Kremen' // Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy // Shchokvartal'nyy naukovopraktychnyy zhurnal. – Kharkiv : NTU “KhPI”, 2013. – № 1. – S.7-13. 18. Morozova O. P. Aktualizatsiya tsennostno-smyslovyykh aspektov professionalnoy deyatelnosti uchitelya / O. P. Morozova // Pedagogika. – 2002. – № 1. – S. 61-68. 19. Pal'shkova I. O. Formuvannya profesiyno-pedahohichnoyi kul'tury maybutn'oho vchytelya pochatkovoyi shkoly : praktyko-oriyentovanyy pidkhdid : avtoref... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / I. O. Pal'shkova. – Odesa, 2009. – 45 s. 20. Pedahohichna maysternist' : pidruchnyk / I. A. Zyazyun, L. V. Kramushchenko, I. F. Kryvonos ta in. ; za red. I. A. Zyazyuna. – 2-e vyd. – K. : Vyshcha shkola, 2004. – 422 s. 21. Rossiyskaya pedagogicheskaya entsiklopediya : v 2 t. T. 2. / pod red. V. V. Davyidova. – M. : Bolshaya Rossiyskaya entsiklopediya, 1999. – 672 s. 22. Semychenko V. A. Psykholohiya pedahohichnoyi diyal'nosti : navchal'nyy posibnyk / V. A. Semychenko. – K. : Vyshcha shkola, 2004. – 335 s. 23. Sysoyeva S. O. Pedahohichna tvorchist' uchytelya: vyznachennya, teoretychna model', funktsiyi pidhotovky / S. O. Sysoyeva // Pedahohika i psykholohiya. – 1998. – № 2.– S. 161–173. 24. Skul's'kyy R. P. Pidhotovka maybutnikh uchyteliv do pedahohichnoyi tvorchosti : monohrafiya / R. P. Skul's'kyy. – K. : Vyshcha shkola, 1992. – 135 s. 25. Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar. – M. : INFRA-M, 1998. – 576 s. 26. Shevtsiv Z. M. Osnovy sotsial'no-pedahohichnoyi diyal'nosti : navch. posibnyk / Z. M. Shevtsiv. – K. : Tsentri uchbovoyi literatury, 2012. – 248 s.

УДК 37.013

Е. Б. Будник

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье обоснована сущностная характеристика социально-педагогической деятельности в методологическом аспекте на основе принципов познания реальной действительности о единстве теории и практики, системного и деятельностного подходов, ценностно-смыслового понимания ее результатов и т.п. Предложено определение социально-педагогической деятельности учителя с опорой на философско-психологические и социально-педагогические теории деятельности.

Ключевые слова: *социально-педагогическая деятельность, системное познание мира, социально-воспитательная среда, профессиональная деятельность учителя.*

UDC 37.013

O. Budnyk

METHODOLOGICAL ASPECT OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY

The article grounds essential characteristics of social and pedagogical activity in methodological aspect based on the principles of reality cognition concerning the unity of theory and practice, system and activity approaches, value-meaningful understanding of its results etc. The author proposes the definition of social and pedagogical activity of a teacher basing on the philosophical, psychological, social and pedagogical theories of the activity.

Key words: *professional activity of a teacher, social and pedagogical activity, systematic cognition of a world, social-educational environment.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 21.06.2013